

# ПЕРЕВАГИ УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ РЕПОЗИТАРІЇВ ДЛЯ ПРОСУВАННЯ НАУКИ В УКРАЇНІ

Ткаченко Н.О., Донецький національний технічний університет

*Анотація.* У статті описані можливості відкритого доступу, зокрема університетських репозитаріїв. Вказано основні можливості та проблеми електронного архіву ДонНТУ. Визначено подальші напрямки роботи для розвитку E-archive DonNTU.

**Ключові слова:** відкритий доступ, репозитарій, ДонНТУ, E-LibUkr

*Abstract.* The article describes the possibilities of open access, including university repositories. The main possibilities and issues of electronic archive DonNTU have been shown. Determined further directions of work for the development of E-archive DonNTU.

**Keywords:** open access, DonNTU, repository, self-archiving, E-LibUkr

Розвиток та просування наукових досліджень вчених є гострою проблемою кожного університету. Неможливість своєчасно отримувати інформацію про сучасні світові досягнення в галузі, що цікавить конкретного фахівця, призводить до занепаду науки. Актуальна в останні роки проблема недостатнього фінансування вітчизняних університетів тільки сприяла гальмуванню науки. Подорожчання періодичних видань призводить з кожним роком до скорочення їх кількості у складі університетських бібліотек. Своєчасно оцінивши проблему монополізму видавництва, вченими усього світу був організований «рух відкритого доступу», до якого приєднуються найбільші університетські бібліотеки.

Велика підтримка та швидке розповсюдження цього руху свідчить про переломний момент у видавничій діяльності. Приєднання до цієї ідеї найбільших світових видавництв, таких як Scopus, Elsevier, вказує на вірно обраний шлях у цьому напрямку. Таким чином, підтримка відкритого доступу допомагає вирішенню світової проблеми обміну науковою інформацією.

Створення інституційних репозитаріїв виступає головним завданням університетів, що підтримують вказаний рух. Репозиторії – сховища даних, призначені для розміщення в них власних робіт самими авторами шляхом «самоархівування».

Кожного дня директорія архівів відкритого доступу (DOAR) поповнюється новими учасниками. На початок 2012 року у її складі вже 2000 архівів, з яких 30 функціонують на території України. Розпочатий у 2009 році проект E-LibUkr «Електронна бібліотека:

Створення центрів знань в університетах України», організований на базі трьох університетів, швидко знайшов прихильників по всій території України [4].

Донецький національний технічний університет приєднався до проекту у вересні 2009 року. Дослідивши тенденцію розвитку руху відкритого доступу, його переваги та можливості, бібліотека ДонНТУ взяла на себе обов'язки з організації та підтримки інституційного репозитарію (E-archive DonNTU).

За допомогою консультацій з учасниками проекту E-LibUkr керівництвом університету та бібліотеки вирішено цілий ряд організаційних та технічних питань. Початковим завданням було розроблення проекту-положенню про архів, який обговорює завдання, принципи та політики роботи архіву.

Для вирішення головного технічного питання, а саме вибору програмного забезпечення для створення архіву, вивчався досвід багатьох організацій. Вибір на користь D-Space здійснився завдяки його перевагам:

- 1) безкоштовність ПЗ;
- 2) зручність у використанні;
- 3) відкритий код, що надає можливість змінювати або доповнювати його, відповідно до потреб конкретної організації.

Неабияку роль зіграло і те, що 80% університетських архівів України використовують те саме програмне забезпечення.

Створення логічної структури архіву, занесення перших матеріалів, виправлення технічних помилок створювалось на базі D-Space 1.5. Незважаючи на простий інтерфейс, відкритий код та простоту у використанні, при впровадженні виникали помилки, які доводилось вирішувати власними силами або за допомогою колег. До головних технічних проблем можна віднести вірне посилання на документ, реєстрація в архіві будь-якого користувача, надання вірної статистики. Для вирішення цих питань у травні 2011 року прийнято рішення перейти на версію D-Space 1.7, що має більше можливостей.

В якості підрозділів архіву були обрані факультети, структурні підрозділи та бібліотека університету, тобто структурно репозитарій повторює університетську ієрархічну структуру (<http://ea.donntu.edu.ua>). Фондами виступають факультети, бібліотека, фонд наукових праць університету та підрозділи, що входять до складу ДонНТУ. Кожний фонд поділяється на декілька підфондів, якими виступають кафедри факультетів. До складу підфондів входять тематичні колекції, відповідно до видів матеріалів, що включаються до їх складу. Для видалення або додавання підфондів та колекцій кожний підрозділ університету має власні права.

Не менш важливим завданням було визначення тих видів документів, до надходять до архіву. В репозитарії розміщуються наукові статті та презентації вчених нашого університету, навчально-методичні матеріали кафедр, покажчики, монографії, збірки конференцій, матеріали профспілкової організації ДонНТУ та загальні матеріали факультетів.

Згідно з прийнятою політикою, права на додавання матеріалів до архіву призначаються адміністратором. Таким чином, репозитарій ДонНТУ має чотири види аутентифікації: анонім, зареєстрований користувач, адміністратор архіву та адміністратор фонду/колекції. Всі користувачі, тобто анонім, можуть переглянути структуру та матеріали архіву. На занесення своїх робіт до архіву мають право тільки зареєстровані користувачі, які в залежності від своїх потреб, включаються до однієї з трьох груп:

- 1) користувачі, що мають право на перегляд матеріалів та підпис до новин колекцій;
- 2) адміністратор фонду/колекції - для наповнення окремої гілки архіву;
- 3) адміністратор архіву – для вирішення організаційних та технічних питань.

З кожним днем архів поповнюється новими матеріалами, за останніми даними їх вже більше 4500, серед яких статті, презентації співробітників університету, організаційні документи підрозділів університету, покажчики та наукові праці вчених ДонНТУ. Ефективність використання архіву показують статистичні дані: за період функціонування архіву було більше ніж 700 000 переглядів з різних країн світу, серед яких Україна, Росія, Казахстан, США, Германія та інше. Збільшення з кожним місяцем середнього часу перебування на сайті користувачами свідчить про усвідомлене використання репозитарію для пошуку наукової інформації.

Items Archived	4,075
Bitstream Views	141,127
Item Views	146,947
Collection Views	585,414
Community Views	748,880
User Logins	2,166
Searches Performed	7,862
Licence Rejections	0
OAI Requests	977

Рис. 1 - Статистика переглядів Е-архіву ДонНТУ

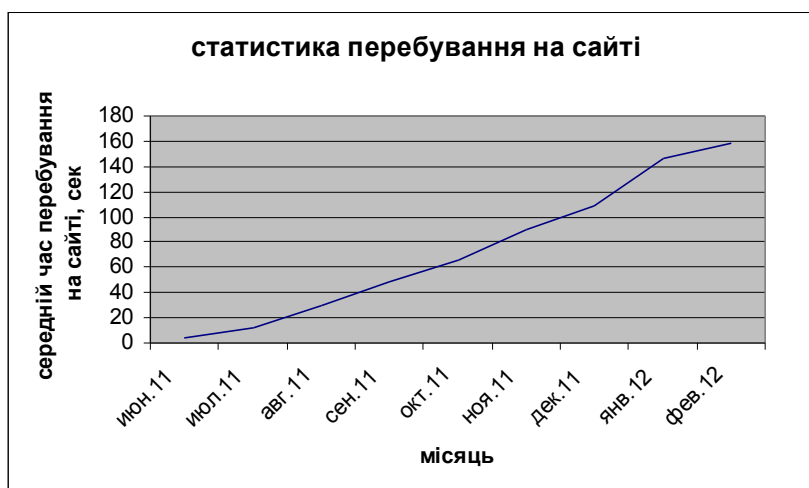


рис. 2 – статистика середнього часу перебування на сайті

Для пропаганди міжнародної ідеї відкритого доступу та включення вчених ДонНТУ у світові інформаційні ресурси E-archive DonNTU було зареєстровано у директоріях відкритого доступу DOAR (The Directory of Open Access Repositories) та ROAR (Registry of Open Access Repositories), а також у першому українському харвестері - ОАІ харвестер[5], який забезпечує глобальний пошук.

Для популяризації ідеї відкритого доступу співробітниками бібліотеки проводяться тренінги та семінари з роз'ясненням можливостей та переваг архіву, надаються індивідуальні консультації співробітникам університету. Гідно оцінивши важливість такої події для університету, ректор ДонНТУ підписав наказ про обов'язкове самоархівування своїх робіт вченими ДонНТУ (червень 2011 р.). Продовжуючи роботу у цьому напрямку, у січні 2012 в українській Вікіпедії створено сторінку, присвячену електронному архіву ДонНТУ ([http://uk.wikipedia.org/wiki/Електронний\\_архів\\_ДонНТУ](http://uk.wikipedia.org/wiki/Електронний_архів_ДонНТУ)).

Можна відзначити, що якщо робота по створенню архіву майже завершена, то його підтримка вимагає зі сторони університету багато зусиль. Саме тому на теперішній рік вже намічені заходи по пропаганді та технічній підтримці архіву:

1. Плідна праця з представниками кафедр для заповнення, науковими досягненнями університету, окремої гілки архіву «Наукові праці ДонНТУ», яка представлена серіями різних факультетів;
2. Врахування публікацій, розміщених в архіві, в рейтингу серед викладачів та співробітників ДонНТУ;
3. Включення архіву ДонНТУ до міжнародного рейтингу репозитаріїв Webometrics та постійне підвищення позицій у ньому;

#### 4. Поліпшення технічної бази для підтримки архіву.

##### Література:

- 1) Воропаєва, В.Я., Університетський Інтернет ресурс - інформаційний портал чи електронний репозитарій? / В.Я. Воропаєва, О.Я. Анопрієнко, Г.О. Петрова // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції "Діяльність бібліотек ВНЗ у світлі модернізації вищої освіти", м. Севастополь, 19 - 21 травня 2009 р. // Севастополь: Вид-во СевНТУ, 2009. - С. 69 - 71.
- 2) Ткаченко, Н.А. Возможности университетского репозитария для представления научных достижений ученых ДонНТУ в мировом информационном пространстве / Н. А. Ткаченко // Сучасна бібліотека в інноваційному освітньому просторі: матеріали наук.-практ. конф., м. Луганськ, 17 - 18 берез. 2011 р. / ред. кол. : Ж. В. Марфіна, О.В. Бикова, К.О. Шарамет. – Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. - С.192 – 197.
- 3) Ярошенко, Т.О «Проект «Електронна бібліотека: центри знань в університетах України» - інновації через співробітництво» / Т.О. Ярошенко.// Бібліотечний Вісник. – 2009. - № 3. – С. 3 – 5.
- 4) E-LibUkr «Електронна бібліотека: Створення центрів знань в університетах України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.elibukr.org/> – Заглавие с екрана;
- 5) Система пошуку у відкритих архівах України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: // <http://oai.org.ua>. - Заглавие с екрана;